

УДК 796.072.4:796.325

АНАЛІЗ ПРОГРАМНОГО МАТЕРІАЛУ ПІДГОТОВКИ СУДДІВ З ВОЛЕЙБОЛУ

Михайло Медвідь

Запорізький національний університет

Анотація:

Актуальність теми дослідження.

Необхідність удосконалення роботи суддів, продиктована вимогами до якості суддівства з боку всіх учасників змагань (гравців, тренерів, глядачів), спонукає до пошуку шляхів професійного зростання арбітрів на етапі підготовки від отримання загальних знань з основ суддівства у вищих навчальних закладах до ґрунтовного вивчення правил змагань і засвоєння методики суддівства в поєднанні з набуттям досвіду практичної роботи під управлінням федерації волейболу України. До професіоналізму суддівства у всі часи існування спорту завжди висувались високі вимоги на змаганнях різних рівнів.

Мета дослідження – визначити особливості підготовки суддів з волейболу в Україні в закладах вищої освіти і в системі національної федерації.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури і даних мережі «Інтернет», контент-аналіз.

Результати роботи та ключові

Analysis of the program material for the preparation of volleyball judges

Relevance. The need to improve the work of judges, dictated by the requirements for the quality of refereeing by all participants of the competition (players, coaches, spectators), encourages the search for professional growth of arbitrators at the preparation stage from obtaining general knowledge of the basics of refereeing in higher educational institutions to a thorough study of the rules of competition and mastering the technique of refereeing in combination with the acquisition of practical experience under the control of the Volleyball Federation of Ukraine. At all times of the existence of sport professionalism has always been put forward high demands in competitions of different levels.

The goal is to determine the peculiarities of training volleyball judges in Ukraine in higher education institutions and in the system of the national federation.

Research methods: analysis of scientific and methodical literature and data from the Internet, content analysis.

Анализ программного материала подготовки судей по волейболу

Актуальность темы исследования.

Необходимость усовершенствования работы судей, продиктована требованиями к качеству судейства со стороны всех участников соревнований (игроков, тренеров, зрителей), побуждает к поиску путей профессионального роста арбитров на этапе подготовки от получения общих знаний по основам судейства в высших учебных заведениях до основательного изучения правил соревнований и освоения методики судейства в сочетании с приобретением опыта практической работы под управлением федерации волейбола Украины. К профессионализму судейства во все времена существования спорта всегда выдвигались высокие требования на соревнованиях разных уровней.

Цель исследования – определить особенности подготовки судей по волейболу в Украине в высших учебных заведениях и в системе национальной федерации.

Методы исследования: анализ научно-методической литературы и данных сети «Интернет», контент-анализ.

висновки. Проаналізовано програмний матеріал стосовно підготовки суддів у спеціалізованих вищих навчальних закладах і федерації волейболу України. Досліджено можливості формування та удосконалення знань, вмінь та навичок щодо роботи судді у волейболі в Україні. Аналіз програмного матеріалу підготовки суддів надав підстави вважати, що ВНЗ не забезпечують повноцінний обсяг знань, необхідний для роботи судді у волейболі, а ФВУ опікуючись практичним досвідом сприяє удосконаленню майстерності суддів без представлення ґрунтовних основ та підходів до початкового вивчення обов'язків у роботі арбітрів. Створені умови підготовки суддів з волейболу в Україні не надають системної можливості формування необхідних знань та навичок для оволодіння особливостями суддівської роботи і подальшого кар'єрного розвитку.

Ключові слова:

суддівство, волейбол, категорія, програма підготовки, професійні вимоги.

Research findings and key findings.

Analyzed the program material on the training of judges in specialized higher educational institutions and the Volleyball Federation of Ukraine. The possibilities of the formation and improvement of knowledge and skills regarding the work of volleyball judges in Ukraine are investigated. The analysis of the program material for the training of judges gave grounds to believe that universities do not provide the full amount of knowledge necessary for a judge to work in volleyball, while Higher education institutions taking care of practical experience contributes to the improvement of judges' skills without providing meaningful foundations and approaches to the initial study of duties in judges. The created conditions for the training of volleyball judges in Ukraine do not provide systemic opportunities for building the necessary knowledge and skills to master the features of judicial work and further career development.

refereeing, volleyball, category, training program, professional requirements.

Результаты работы и ключевые

выводы. Проанализирован программный материал относительно подготовки судей в специализированных высших учебных заведениях и федерации волейбола Украины. Исследованы возможности формирования и усовершенствования знаний, умений и навыков относительно работы судей по волейболу в Украине. Анализ программного материала подготовки судей дал основания считать, что ВУЗ не обеспечивают полноценный объем знаний, необходимый для работы судьи в волейболе, а ФВУ заботясь о практическом опыте способствуют усовершенствованию мастерства судей без предоставления содержательных основ и подходов к начальному изучению обязанностей в работе судей. Созданные условия подготовки судей по волейболу в Украине не предоставляют системных возможностей формирования необходимых знаний и навыков для овладения особенностями судейской работы и дальнейшего карьерного развития.

судейство, волейбол, категория, программа подготовки, профессиональные требования.

Постановка проблеми. Незадоволення рішеннями суддів на майданчику в різних формах висловлюють всі учасники ігрових подій: тренери і гравці (як правило обох команд), вболівальники. Це відбувається протягом змагань і після їх завершення, деякі помилки супроводжуються шлейфом здогадок та істотно впливають на професійну діяльність конкретного арбітра [8, 18, 19].

Інформатизація суспільства зробила доступними перегляди матчів у режимі «онлайн» і, в подальшому, повторів, що, в свою чергу, посилило психологічний тиск на суддів, зробивши загальнодоступною інформацію про помилки [2, 14, 15]. Особливо це стосується резонансних ігор рівня національних збірних команд під час виступів на Іграх Олімпіад, чемпіонатах світу і Європи, коли кожна помилка судді вартує надто дорого для результату змагальної діяльності, зробивши з судді антигероя і створивши негативну візитівку для подальшої кар'єри з відповідними покараннями у вигляді відсторонення і санкцій [1, 7].

Розгляд співвідношення наукового та методичного матеріалу, присвяченого вивченню підготовки суддів, надав підстави вважати, що він є невинуватим незначним у порівнянні з обґрунтуванням підходів до підготовки спортсменів [2, 5]. Погоджуючись з необхідністю справедливого суддівства науковці приділяють увагу здебільшого вимогам до арбітрів, формулюючи їх у методичних вказівках [4, 11, 20], натомість проблеми суддівства стосовно набуття поглибленого освітнього фаху з теорії та методики суддівства залишаються розглянутими досить поверхнево, що зумовило актуальність проведення представленої дослідження.

Дослідження виконано відповідно плану науково-дослідної роботи кафедри фізичної культури і спорту факультету фізичного виховання Запорізького національного університету «Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту у сучасних соціально-економічних умовах» (№ державної реєстрації: 0116U004849).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми підготовки суддів у науково-методичній літературі періодично досліджуються спеціалістами спортивної галузі, але носять до статньо епізодичний характер [3, 6]. Здебільшого вони аналізуються з огляду на визначені помилки, що вплинули на загальнокомандний результат і мали негативні наслідки [9].

Підготовка спеціалістів – «суддя зі спорту» на факультетах фізичного виховання закладів вищої освіти педагогічного профілю та в університетах (академіях) фізичного виховання та спорту здійснюється в межах дисциплін з підготовки тренера-викладача – «Теорія і методика обраного виду спорту (волейбол)», «Спортивно-педагогічне вдосконалення (волейбол)» та ін.

Такий стан речей істотно обмежує заклади вищої освіти у можливостях створення умов для повноцінної підготовки, в той час як вимоги до професійної кваліфікації суддів залишаються найвищими з урахуванням зацікавленості широкого загалу до офіційних спортивних змагань різних рівнів [24-26]. Сучасні тенденції розвитку волейболу диктують високі вимоги до стану професійної підготовленості як молодих, так і кваліфікованих суддів з волейболу [3, 10, 23]. Рівень їх кваліфікації значуще відображається на якості змагального процесу, що в свою чергу не може не впливати на рівень підготовки спортсменів [16, 22]. Напрямки досліджень вітчизняних і закордонних спеціалістів свідчать про зацікавленість до вдосконалення процесу підготовки суддів і вивчення особливостей практичної роботи з метою виявлення можливостей покращення якості суддівства з урахуванням сучасних тенденцій розвитку спорту [6, 17, 21].

Мета дослідження – визначити особливості підготовки суддів з волейболу в Україні в закладах вищої освіти і в системі національної федерації.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження виконано на матеріалах програмного науково-методичного забезпечення спортивно-педагогічних дисциплін, представлених на офіційних сайтах спеціалізованих вищих навчальних закладів України і звітів федерації волейболу України стосовно проведення заходів з підготовки волейбольних арбітрів під егідою ФВУ (ознайомлювальних лекцій, методичних і практичних семінарів, контрольних тестувань з метою визначення рівня підготовленості суддів).

Організація дослідження виконувалась у три етапи: вивчення відповідної науково-методичної літератури, формування напрямків дослідження з вивченням програмного матеріалу підготовки суддів у закладах вищої освіти (ЗВО) і федерації волейболу України (ФВУ), обробка зібраного матеріалу і підведення підсумків отриманих результатів у відповідності до поставленої мети дослідження.

Методи дослідження, що застосовувались:

- аналіз науково-методичної літератури і даних мережі «Інтернет» (вивчено та узагальнено інформацію з науково-методичних джерел як вітчизняних, так і зарубіжних авторів і дані мережі Інтернет, що викликають науково-практичний інтерес у зв'язку з проблематикою дослідження;
- контент-аналіз (збір даних з джерел документального характеру посилив значущість доказової бази представлених результатів. Дані, що отримані з офіційних джерел (сайти ФВУ, Конфедерації волейболу Європи (CEV), Міжнародної федерації волейболу (FIVB), офіційні звіти) є вагомим підґрунтям для формування узагальнень.

Результати дослідження. До професіоналізму суддівства у всі часи існування спорту завжди висувались високі вимоги на змаганнях різних рівнів. Важливими для арбітра є загальновідомі вимоги особистісного характеру: відповідальність, чесність, упевненість, справедливість, урівноваженість, неупередженість. До характерних професійних ознак належать: досконале знання правил гри, конструктивне мислення у прийнятті рішень, раціональна методика суддівства, концентрація і швидкість реакції на ігровий момент, що відбувся, відчуття гри і розуміння особливостей змагальної діяльності.

У суддівську бригаду, що обслуговує матч, за офіційними правилами FIVB входять: перший суддя, другий суддя, секретар, чотири (два) лінійних. Для офіційних змагань під егідою CEV або FIVB, обов'язковий помічник секретаря [13, 24, 25].

Згідно з Порядком присвоєння кваліфікаційних категорій спортивним суддям в Україні [12] в професійному волейболі існують наступні категорії кваліфікації суддів, що детермінують рівень їх кваліфікації та допуск до суддівства змагань відповідного рівня: «Суддя другої категорії з волейболу», «Суддя першої категорії з волейболу», «Суддя національної категорії з волейболу». Кваліфікаційний рівень «Суддя міжнародної категорії з волейболу» українські судді отримують за клопотанням федерації волейболу України у Міжнародній федерації волейболу (FIVB) з дотриманням відповідних кваліфікаційних вимог. Судді другої категорії мають право обслуговувати ігри команд першої ліги національного чемпіонату в якості першого або другого

судді та ігри команд вищої ліги, Суперліги і офіційні міжнародні змагання в якості лінійних суддів або судді-секретаря. Судді першої категорії мають право обслуговувати ігри команд першої та вищої ліги національного чемпіонату в якості першого або другого судді та ігри команд Суперліги і офіційні міжнародні змагання в якості лінійних суддів або судді-секретаря. Судді національної категорії мають відповідні знання і досвід практичної роботи, отримують довіру обслуговування ігор команд Суперліги в якості першого або другого судді та офіційні міжнародні змагання судді-секретаря. Судді міжнародної категорії, крім максимально високої відповідності професійним вимогам міжнародного рівня, мають знати англійську мову на належному рівні спілкування, щоб мати змогу вирішувати за необхідності ситуації, що виникають протягом матчу, обговорювати технічні питання в суддівській бригаді. Мають право обслуговувати офіційні міжнародні змагання – Ігри Олімпіад, чемпіонати світу, Європи та ін.

Однак, поряд з вимогами, що висуваються до суддів всіх кваліфікаційних рівнів на сучасному етапі розвитку спорту не існує чіткого розуміння поетапної підготовки кваліфікованих суддівських кадрів.

За системою підготовки існують два напрями навчання майбутніх суддів: У ЗВО і в заходах під егідою федерації волейболу України. Основами теорії і методики суддівської діяльності з обраного виду спорту за логікою мають опікуватись спортивно-педагогічні кафедри провідних спеціалізованих ЗВО з фізичного виховання та спорту, а обласні та національні федерації – надавати можливості набуття практичного досвіду суддівської діяльності шляхом призначення суддів на офіційні змагання відповідних рівнів. Крім цього, ФБУ та обласні федерації повинні опікуватись питаннями підвищення кваліфікації: проведення науково-методичних семінарів, ознайомлювальних лекцій з трактуванням нововведень до правил волейболу і методики суддівства, інноваційними тенденціями сучасного стану розвитку волейболу, подальшим ліцензуванням, нормативними вимогами до техніко-тактичної і фізичної підготовленості.

На особливу увагу заслуговує вивчення питань програмного матеріалу підготовки суддів у ЗВО: ознайомлення з основними правилами гри, вивчення основних жестів суддів, методика взаємодії суддів на майданчику, заповнення протоколу гри. Вимоги носять здебільшого ознайомлювальний характер.

Грунтовне вивчення вищезазначених питань не надає знань, навичок і підстав для отримання початкової суддівської категорії. Викладачі у ЗВО питаннями суддівства займаються несистемно через брак відповідної кваліфікації фахівців з даного питання, крім того кількість годин, відведених на вивчення основ підготовки суддів з дисциплін «Теорія і методика обраного виду спорту (волейбол)», «Спортивно-педагогічне вдосконалення (волейбол)» у часовому еквіваленті є мінімальними – від 4 до 10 годин в більшості програм профільних ЗВО. Виокремлено від дисципліни «Теорія і методика викладання обраного виду спорту» ґрунтовно теми суддівства розглядають на дисципліні «Підготовка суддів з видів спорту», де представлено волейбол, у двох ЗВО: Харківській державній академії фізичної культури і Запорізькому національному університеті на відповідних факультетах (кафедрах) (табл. 1).

Значущий обсяг знань, вмінь і навичок для роботи судді отримують на тлі завершення професійної кар'єри гравця або осмисленого підходу до вибору суддівської кар'єри ще в юному віці.

Навчання суддів під егідою ФБУ носить здебільшого прикладний характер нововведень і підготовку з огляду на відповідність вимогам до виконання методики суддівства, нормативних вимог і складання тестів з метою отримання ліцензії на обслуговування ігор чемпіонату та Кубка України з волейболу відповідного рівнів: першої ліги, вищої ліги, Суперліги.

Найбільш підготовлені судді (як правило, міжнародної категорії) проводять відповідні практичні навчання, надають важливу інформацію з удосконалення практичних навичок, в той час як теоретико-методичні засади суддівської роботи залишаються без потужного інформаційного пізнання.

Таблиця 1

Підготовка суддів з волейболу в профільних закладах вищої освіти

№	ВНЗ	Кафедра	Дисципліна	Теми для розгляду
1	НУФВСУ	спортивних ігор	ТМТДОВС	Офіційні правила змагань, обов'язки суддів з виду спорту, категорії, методика суддівства
2	ПДАФКіС	спортивних ігор	ТМОВС	
3	ХДАФК	спортивних і рухливих ігор	Підготовка суддів з видів спорту (волейбол)	
4	ЛДУФК	теорії спорту та фізичної культури	ТСіФК	
5	НПУ ім. М. Драгоманова	теорії та методики фізичного виховання	ТМВОВС	
6	ЗНУ	фізичної культури і спорту	ТМСОВС	
7	КУ ім. Б. Грінченка	спорту та фітнесу	МВСД	

Дискусія. Фахівцями спортивної галузі, які опікуються вивченням питань стосовно проблем суддівської роботи зауважено важливість удосконалення підходів до освіти, формування вмінь і навичок виконання суддівських обов'язків [2, 5, 14]. Проведеним дослідженням з вивчення основ суддівської роботи у ЗВО підтверджено необхідність створення системи підготовки суддів з волейболу та умов подальшого удосконалення рівня їх професійної (суддівської) діяльності [3, 6, 11]. На наш погляд, доцільним є створення системи безперервної освіти з питань підготовки суддів з волейболу на засадах поєднання навчання на профільних факультетах ЗВО, де випускники отримують базовий кваліфікаційний рівень («Суддя з волейболу»), навчання в системі ФВУ, де судді підвищують кваліфікаційний рівень до наступних рівнів («Суддя другої категорії з волейболу», «Суддя першої категорії з волейболу», «Суддя національної категорії з волейболу») та навчання в системі міжнародної федерації волейболу (FIVB), де судді отримують вищий кваліфікаційний рівень – «Суддя міжнародної категорії з волейболу». На нашу думку, саме такі підходи до побудови системи неперервної освіти суддів з волейболу є найбільш раціональними та ефективними.

Висновки

1. Аналіз програмного матеріалу підготовки суддів дає підстави вважати, що програмний матеріал профільних факультетів і кафедр ЗВО в Україні не забезпечують повноцінний обсяг знань, який є необхідним для повноцінної підготовки судді з волейболу, а ФВУ опікуючись переважно практичним досвідом сприяє вдосконаленню майстерності суддів без визначення ґрунтовних основ і підходів до початкового вивчення обов'язків у роботі суддів.

2. Створені умови для підготовки суддів з волейболу в Україні не надають системної можливості формування необхідних знань і навичок для оволодіння особливостями суддівської роботи і подальшого кар'єрного розвитку.

Перспективи подальших досліджень ґрунтуються на необхідності поглибленого вивчення особливостей роботи суддів у бригаді та пошуку нових підходів до вдосконалення підготовки і навчання арбітрів різних кваліфікаційних рівнів (суддівських категорій).

Список літературних джерел

1. Васильєва В. С., Пунич С. В. Проблемы судейства в спорте на современном этапе развития общества // Символ науки. – 2016. – № 3. – С. 36–38.
2. Дорошенко Э. Ю. Управление технико-тактической деятельностью в командных спортивных играх: [монография]. – Запорожье: ООО Липс. – 2013. – 436 с.
3. Зуев В. Н. Спортивный арбитр: [учебное пособие для вузов]. – М: Советский спорт. – 2004. – 394 с.
4. Книжников А. Н., Книжников Н. Н. Основы

References

1. Vasyleva V. S., Punych S. V. Problemy sudeistva v sporte na sovremennom etape razvytiya obshchestva // Symvol nauky». 2016. – № 3. – S. 36–38.
2. Doroshenko Э. Yu. Upravlenye tekhniko-taktycheskoi deiatelnosti v komandnykh sportyvnykh yhrakh: [monohrfyia]. – Zaporozhe: ООО Lyps. – 2013. – 436 s.
3. Zuev V. N. Sportyvnyi arbytr: [uchebnoe posobyie dlia VUZov]. – M: Sovetskyi sport. – 2004. – 394 s.
4. Knyzhnykov A. N., Knyzhnykov N. N. Osnovy

судейства волейбола: [учебно-методическое пособие для учителей физической культуры, студентов вузов, тренеров и судей по волейболу]. Нижневартовск, 2001. 192 с.: илл.

5. Костюкевич В. Модельно-целевой подход при построении тренировочного процесса спортсменов командных игровых видов спорта в годичном макроцикле // Наука в Олимпийском спорте. – 2014. – № 4. – С. 22–29.

6. Кунянский В. А. Волейбол. О судьях и судействе: [методическое пособие]. Москва: СпортАкадем. – Пресс. 2002. 184 с.

7. Курдюков А. Б. Построение процесса начальной профессиональной подготовки судей по волейболу. [автореф. дисс. ... канд.пед.наук]. – Москва; 2005. 27 с.

8. Махлин А.П. Компетентностная модель спортивного судьи по баскетболу // Ученые записки. – 2011. – № 10 (80). – С. 141–143.

9. Медвідь М. М., Попов С. М. Аналіз та оцінка факторів, що впливають на стан якості суддівства у волейболі. Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Фізичне виховання та спорт. 2009. – № 1. – С. 75–82.

10. Медвідь М. М., Фаворитов В. М. Особливості професійної підготовленості молодих та кваліфікованих суддів із волейболу. Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Фізичне виховання та спорт. 2012. – № 3 (9). – С. 196–201.

11. Методичні вказівки. Судді ФВУ. 2018. 36 с.

12. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 16.06.15 № 2025 «Про затвердження Порядку присвоєння кваліфікаційних категорій спортивним суддям». Зареєстровано: Мін'юст України № 1312/23844 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

13. Офіційні правила волейболу 2017-2020. Схвалено 35-м FIVB Конгресом 2016. 84 с.

14. Сушко Р. О. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу) [монографія]. – Київ: Центр учбової літератури. – 2017. – 360 с.

15. Giulianotti R., Robertson R. [ets.] Globalization and sport. – Malden: Blackwell Publishing. – 2008. – 144 p.

16. Arehart J. Leadership Officiating, From Referee Magazine and the National Association of Sports Officials, Referee Enterprises, USA. 2006. – P. 114–122.

17. Balch MJ, Scott D. Contrary to popular belief, referees are people too! Personality and perceptions of officials. J. Sport Behav. 2007. – Vol. 30. – P. 3–20.

18. Ozolin N. G. The table book of coach: the science of winning. – Moscow: Astrel: – AST. – 2006. – 864 p.

19. Pietraszewski P., Rocznio R., Maszczyk A., Grycmann P., Roleder T., Stanula A. The elements of executive attention in top soccer referees and assistant referees. J. Hum. Kinetics. 2014. – Vol. 40. – P. 235–243. doi: 10.2478/hukin-2014-0025

20. Philippe F. L., Vallerand R. J., Andrianarisoa J., Brunel P. Passion in referees: examining their affective and cognitive experiences in sport situations. J. Sport Exer. Psychol. 2009. – Vol. 1. – P. 77–96. doi: 10.1123/jsep.31.1.77

21. Stewart M. J., Ellery P. J. Sources and magnitude of perceived psychological stress in high school

sudeistva voleibola: [uchebno-metodycheskoe posobyie dlia uchitelei fizycheskoi kultury, studentov vuzov, trenerov y sudei po voleibolu]. Nyzhnevartovsk, 2001. 192 s.: yll.

5. Kostiukevych V. Modelno-tselevoi podkhod pry postroyenyy trenirovochnoho protsessa sportsmenov komandnykh yhrovnykh vydov sporta v hodychnom makrotsykle // Nauka v Olympyiskom sporte. – 2014. – № 4. – S. 22–29.

6. Kunianskyi V. A. Voleibol. O sudiakh y sudeistve: [metodycheskoe posobyie]. Moskva: SportAkadem. – Press. 2002. 184 s.

7. Kurdiukov A. B. Postroyenye protsessa nachalnoi professyonalnoi podhotovky sudei po voleibolu. [avtoref. dyss. ... kand.ped.nauk]. – Moskva; 2005. 27 s.

8. Makhlyn A.P. Kompetentnostnaia model sportyvnoho sudy po basketbolu // Uchenye zapysky. – 2011. – № 10 (80). – S. 141–143.

9. Medvid M. M., Popov S. M. Analiz ta otsinka faktoriv, shcho vplyvaiut na stan yakosti suddivstva u voleiboli. Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu: Zbirnyk naukovykh statei. Fizychnе vykhovannia ta sport. 2009. – № 1. – S. 75–82.

10. Medvid M. M., Favorytov V. M. Osoblyvosti profesiinoi pidhotovlenosti molodykh ta kvalifikovanykh suddiv iz voleibolu. Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu: Zbirnyk naukovykh statei. Fizychnе vykhovannia ta sport. 2012. – № 3 (9). – S. 196–201.

11. Metodychni vkazivky. Suddi FVU. 2018. 36 s.

12. Nakaz Ministerstva molodi ta sportu Ukrainy vid 16.06.15 № 2025 «Pro zatverdzhennia Poriadku prysvoiennia kvalifikatsiinykh katehorii sportyvnykh suddiam». Zareiestrovano: Miniust Ukrainy № 1312/23844 [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>

13. Ofitsiini pravyla voleibolu 2017-2020. Skhvaleno 35-m FIVB Konhresom 2016. 84 s.

14. Sushko R. O. Rozvytok sportyvnykh ihor v umovakh hlobalizatsii (na materiali basketbolu) [monohrafiia]. – Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. – 2017. – 360 s.

15. Giulianotti R., Robertson R. [ets.] Globalization and sport. – Malden: Blackwell Publishing. – 2008. – 144 p.

16. Arehart J. Leadership Officiating, From Referee Magazine and the National Association of Sports Officials, Referee Enterprises, USA. 2006. – P. 114–122.

17. Balch MJ, Scott D. Contrary to popular belief, referees are people too! Personality and perceptions of officials. J. Sport Behav. 2007. – Vol. 30. – P. 3–20.

18. Ozolin N. G. The table book of coach: the science of winning. – Moscow: Astrel: – AST. – 2006. – 864 p.

19. Pietraszewski P., Rocznio R., Maszczyk A., Grycmann P., Roleder T., Stanula A. The elements of executive attention in top soccer referees and assistant referees. J. Hum. Kinetics. 2014. – Vol. 40. – P. 235–243. doi: 10.2478/hukin-2014-0025

20. Philippe F. L., Vallerand R. J., Andrianarisoa J., Brunel P. Passion in referees: examining their affective and cognitive experiences in sport situations. J. Sport Exer. Psychol. 2009. – Vol. 1. – P. 77–96. doi: 10.1123/jsep.31.1.77

volleyball officials. *Perceptual and Motor Skills*. 1998. – Vol. 87. – P. 1275–1282.

22. Tuero C., Tabernero B., Marquez S., Guillen F. Análisis de los factores que influyen en la práctica del arbitraje [Analysis of the factors affecting the practice of refereeing]. *Sociedade Capixaba de Psicologia do Esporte*. 2002. – Vol. 1. – P. 7–16.

23. Van Yperen N. W. Predicting stay/leave behavior among volleyball referees. *Sport Psychol.* 1998. – Vol. 72. – P. 427–439.

24. Всесвітня федерація волейболу. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.fivb.com/>

25. Конфедерація Європейського волейболу. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.cev.eu/>

26. Федерація волейболу України. Офіційний сайт. – Код доступу: [https:// www.fvu.in.ua/](https://www.fvu.in.ua/)

21. Stewart M. J., Ellery P. J. Sources and magnitude of perceived psychological stress in high school volleyball officials. *Perceptual and Motor Skills*. 1998. – Vol. 87. – P. 1275–1282.

22. Tuero C., Tabernero B., Marquez S., Guillen F. Análisis de los factores que influyen en la práctica del arbitraje [Analysis of the factors affecting the practice of refereeing]. *Sociedade Capixaba de Psicologia do Esporte*. 2002. – Vol. 1. – P. 7–16.

23. Van Yperen N. W. Predicting stay/leave behavior among volleyball referees. *Sport Psychol.* 1998. – Vol. 72. – P. 427–439.

24. Vsesvitnia federatsiia voleibolu. Ofitsiinyi sait. Kod dostupu: <http://www.fivb.com/>

25. Konfederatsiia Yevropeiskoho voleibolu. Ofitsiinyi sait. Kod dostupu: <http://www.cev.eu/>

DOI: <http://doi.org/>

Відомості про автора:

Медвідь М. М.; orcid.org/0000-0003-1798-3958; medved_uvfv@ukr.net; Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, 69600, Україна.